

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Näkövammaisten liitto ry muistuttaa oikeusministeriötä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta. Sopimus on tullut Suomessa voimaan 10.6.2016 ja on osa velvoittavaa lainsäädäntöä.

YK:n vammaissopimuksen läpileikkaavia periaatteita ovat osallisuus ja valtavirtaistaminen. Sopimuksen mukaan vammaiset ihmiset on osallistettava täysimääräisesti heitä koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Lisäksi läpileikkaavia periaatteita ovat muun muassa tietoisuuden lisääminen (8 artikla) sekä esteettömyys ja saavutettavuus (9 artikla).

YK:n vammaissopimuksen artikla 29 käsittelee osallistumista poliittiseen ja julkiseen elämään. Artikla on merkittävä demokratian toteutumisen näkökulmasta.

Artiklan 29 mukaan sopimuspuolet takaavat vammaisille henkilöille poliittiset oikeudet ja mahdollisuuden nauttia niitä yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä sitoutuvat:

a) varmistamaan, että vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa suoraan tai vapaasti valittujen edustajien kautta, myös siten, että heillä on oikeus ja mahdollisuus äänestää ja tulla valituiksi, muun muassa:

i) varmistamalla, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia ja -käyttöisiä;

ii) suojelemalla vammaisten henkilöiden oikeutta äänestää salaisella lippuäänestyksellä vaaleissa ja kansanäänestyksissä ilman uhkailua, asettua ehdolle vaaleissa, hoitaa tehtävänsä tehokkaasti ja

suorittaa kaikkia julkisia tehtäviä kaikilla hallinnon tasoilla sekä helpottamalla tarvittaessa apuvälineteknologian ja uuden teknologian käyttöä;

iii) takaamalla vammaisten äänestäjien vapaan tahdonilmaisun ja sallimalla tätä varten tarvittaessa heidän pyynnöstään heidän valitsemansa henkilön avustaa heitä äänestyksessä;

b) edistämään aktiivisesti ympäristöä, jossa vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua julkisten asioiden hoitoon ilman syrjintää ja yhdenvertaisesti muiden kanssa, sekä kannustamaan heidän osallistumistaan julkisiin asioihin, kuten:

i) osallistuminen maan julkisen ja poliittisen elämän parissa toimivien kansalaisjärjestöjen ja yhdistysten toimintaan sekä poliittisten puolueiden toimintaan ja hallintoon;

ii) vammaisia henkilöitä kansainvälisellä, kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla edustavien vammaisjärjestöjen perustaminen ja niihin liittyminen.

Monessa valtioneuvoston demokratiapoliittisen periaatepäätöksen linjauksessa todetaan, että mukana tulee pitää kaikki väestöryhmät. Tämä on hieno periaate, mutta valitettavasti se ei toteudu käytännössä läheskään yhtä hyvin. Näkövammaisia ihmisiä on yhteiskunnan eri tasojen luottamustehtävissä hyvin vähän. Näkövammaisia ihmisiä myös asettuu eri vaaleissa ehdolle hyvin vähän eikä osallistuminen puoluepolitiikkaan ole kovin aktiivista. Näkövammaisten liiton tietojen mukaan esimerkiksi tammikuussa 2022 pidetyissä aluevaaleissa oli muutamia näkövammaisia ehdokkaita, joista kukaan ei tullut valituksi aluevaltuustoon. Ainoa näkövammaisen kansanedustaja on ollut Eero Häkkinen, joka toimi kansanedustajana vuosina 1966–1970. Viimeinen vammaisen kansanedustaja on ollut Kalle Könkkölä, joka oli kansanedustajana vuosina 1983–1987.

Osallisuus ei näkövammaisten ihmisten kohdalla toteudu yhdenvertaisesti valtaväestön kanssa. Jotta osallistuminen poliittiseen elämään olisi mahdollista, se tarkoittaa muun muassa digitalisaation saavutettavuuden varmistamista sekä riittävien ja joustavien vammaispalvelujen saamista. Esimerkiksi ehdokkuus vaaleissa edellyttää liikkumista. Kun näkövammaisella ihmisellä on käytössään 18 yhdensuuntaista vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelumatkaa kuukaudessa, niiden avulla hän ei hoida arkiasioitaan, harrasta ja tee vaalityötä. Myös vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun tunnit eivät käytännössä mahdollista vaalityön tekemistä ja täysipainoista ehdokkuutta, vaan ne kuluvat arkiasioihin, työhön ja opiskeluun. Sama koskee tilanteita, joissa näkövammaisen ihmisen on luottamushenkilönä jollain yhteiskunnan tasolla. Todellisuudessa yhdenvertaisuus näkövammaisen ja vammattoman ihmisen välillä on kovin kaukana.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden saavuttaminen edellyttää toisinaan myös positiivista erityiskohtelua ja yksilöllisissä tilanteissa mahdollisesti tarvittavia kohtuullisia mukautuksia. Näissä tilanteissa ei ole kyse syrjinnästä vammattomia ihmisiä kohtaan, vaan tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamisesta. Vammaisten ihmisten kohdalla on erittäin tärkeää, että he voivat itse edustaa itseään puolesta puhumisen sijaan ja että osallistaminen ei ole yksittäistä kuulemistä, vaan prosesseissa ollaan mukana alusta loppuun.

Näkövammaisten liitto tukee Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) ehdotusta, jonka mukaan valtioneuvoston demokraatiopoliittisen periaatepäätöksen linjauksia täsmennettäisiin ja konkretisoitaisiin. Näkökulmana tulee olla, miten demokratian toteutumista on tarkoitus edistää vammaisten ihmisten kohdalla nykyistä paremmin.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Vaalijärjestelmän uudistaminen*
- *Vaalien turvallisuuden vahvistaminen*
- *Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto*
- *Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen*

Nykyinen digitalisaation saavutettavuutta koskeva lainsäädäntö ei koske puolueita eikä puolueiden vaaliviestintää. Kun demokraatiopoliitikassa tarkastellaan pitkän ajan tavoitteita ja toimia, Näkövammaisten liitto pitää tärkeänä saavutettavuuden varmistamista myös näissä. On suotavaa, että keskeisin osa vaaliorganisaatioiden, puolueiden sekä ehdokkaiden poliittisesta viestistä on tarjolla saavutettavassa muodossa. Myös Ylen vaalilähetysten saavutettavuutta on syytä parantaa.

Periaatepäätöksen mukaan on tärkeää, että aliedustetut ryhmät, kuten nuoret ja vammaiset ihmiset, pääsevät osallistumaan demokraattisiin prosesseihin puolueiden kautta. Tämän vuoksi on keskeistä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta puolueissa.

Demo Finland julkaisi helmikuussa 2022 teettämänsä selvityksen vammaisten ihmisten osallisuudesta suomalaisten eduskuntapuolueiden toiminnassa. Selvityksen mukaan kaikilla eduskuntapuolueilla on kiinnostusta edistää vammaisten ihmisten mahdollisuutta osallistua puolue toimintaan, mutta käytännössä toiminnan saavutettavuudessa ja esteettömyydessä on paljon puutteita.

Näkövammaisten liiton mielestä on välttämätöntä tehdä ratkaisuja, jotka tukevat ja edistävät näkövammaisten ja muulla tavoin vammaisten ihmisten osallistumista ja osallisuutta politiikkaan ja puolueiden toimintaan. Yksi vaihtoehto tälle on VANEn omassa lausunnossaan esittämä korvamerkitty rahoitus. VANEn esitys on, että puolueiden rahoituksessa korvamerkittäisiin rahoitusta vammaisten ihmisten osallisuuden edistämiseen ja rahoituksen vaikuttavuutta seurattaisiin.

Periaatepäätöksen toimenpide-ehdotusten mukaan vaalipäivän äänestysmahdollisuuksien joustavuutta lisätään kiinnittämällä huomiota äänestyspaikkojen määrään ja sijoitteluun. Näkövammaisten liiton tietojen mukaan avustajan käytössä äänestystilanteessa on edelleen ongelmia. Suurelle osalle näkövammaisista ihmisistä avustajan käyttö äänestystilanteessa on välttämätöntä. Näkövammaisten liitto esittää, että toimenpide-ehdotukseen lisätään maininta äänestämisen esteettömyyden varmistamisesta. Tällä olisi suora vaikutus siihen, millä tavoin näkövammaiset ihmiset pystyvät äänioikeuttaan käyttämään.

Periaatepäätöksen mukaan äänestysaktiivisuutta edistetään pitkäjänteisesti demokratiakasvatusta kehittämällä. Resursseja suunnataan viestintään ja entistä selkeämpään tietoon vaaleista. Periaatepäätöksessä todetaan myös, että puolueita kannustetaan monipuoliseen ja monimuotoiseen ehdokasasetteluun sekä viestintään edustamistaan asioista. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että selkeyden ja monipuolisuuden ohella viestintä ja tieto on saavutettavaa. Tämän vuoksi on perusteltua lisätä maininta saavutettavuudesta ja monikanavaisuudesta.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.***
- ***Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.***
- ***Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.***
- ***Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.***

Periaatepäätöksen mukaan nuorten, maahan muuttaneiden sekä haavoittuvassa asemassa olevien asukkaiden osallistaminen edellyttää etsivää osallisuustyötä, kohdennettua viestintää ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä toimielimiä. Näkövammaisten liitto esittää, että tässä nostetaan omana ryhmänään esiin vammaiset ihmiset sekä lisätään maininta viestinnän saavutettavuudesta. Tällä hetkellä toimenpide-ehdotuksissa korostuvat nuoret ja maahanmuuttajataustaiset ihmiset ja vammaiset ihmiset jäävät syrjään.

Toimenpide-ehdotuksen mukaan alueellisten ja kunnallisten osallistumisjärjestelmien rakentaminen vaatii jatkossa riittävää tukea ja viestintää, jotta niistä tulee mahdollisimman toimivat ja vaikuttavat. Hyvinvointialueille tulee perustaa alueelliset vammaisneuvostot. Niiden lisäksi ovat edelleen toiminnassa kunnalliset vammaisneuvostot. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että

molempien vammaisneuvostojen todelliset toimintaedellytykset turvataan ja niillä on tosiasiaassa vaikutusmahdollisuuksia ja vaikutusvaltaa.

Digitaalisiin osallistumisen muotoihin panostamista on tarkoitus jatkaa. Verkkodemokratiapalveluiden päivittämiseen ja kehittämiseen panostetaan. Näissä on välttämätöntä varmistaa käytettävien digitaalisten järjestelmien ja palvelujen saavutettavuus. Ilman tämän varmistamista on riski, että näkövammaiset ihmiset jäävät ulkopuolelle.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- ***Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.***
- ***Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.***
- ***Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.***
- ***Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).***
- ***Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.***
- ***Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.***
- ***Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.***

Periaatepäätöksestä ei käy ilmi, millä tavoin taataan, että jokainen kansalainen ymmärtää perusoikeuksien kuuluvan kaikille ja vähemmistöjen aktiivisen osallisuuden olevan osa demokratiaa. Yhteiskuntaa ei rakenneta vain vahvimpien, hyvinvoivien tai keskiluokan tarpeiden pohjalta vaan jokaisen ihmisen yhtäläisiä oikeuksia kunnioittaen. Tämä erottaa demokratian muista valtiomuodoista. Demokratiakasvatuksen tulee nostaa esiin tämä ydinasia.

Toimenpide-ehdotuksissa nostetaan esiin koulutus sekä koulutus- ja opetusmateriaali. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että koulutus- ja opetusmateriaalien tulee olla saavutettavia. Lisäksi on varmistettava vammaisten ihmisten osallisuus koulutuksissa ja niiden toteuttamisessa. Näkövammaisten liitto muistuttaa, ettei ole hyväksyttävää järjestää koulutuksia, joissa vammattomat kouluttajat kouluttavat vammattomille opiskelijoille, millä tavoin heidän tulee kohdata näkövammaisen tai muulla tavoin vammaisen ihminen. Tämä lähestymistapa on näkövammaisia ihmisiä objektisoiva eikä tarjoa tilannetta, jossa näkövammaisen ihminen on oman elämänsä subjekti.

Toimenpide-ehdotuksen mukaan vahvistetaan yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolia yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistajana. Tässä on otettava huomioon näkövammaisten ihmisten tiedonsaanti. Kyse on muun muassa Saavutettavuuskirjasto Celian resurssien varmistamisesta.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*
- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntäprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

Periaatepäätöksessä todetaan, että haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen osallistumisen esteet voivat liittyä toimintakyvyn, voimavarojen, huonojen kokemusten, tiedon tai rohkeuden puutteeseen. On huomattava, että moderni vammaiskäsitys lähtee siitä, että vammaisuus ei ole vammaisen ihmisen oma ongelma, vaan yksilön ja ympäristön vuorovaikutusilmiö - ihminen on juuri niin vammaisen kuin miten ympäristö on vammaisuuden huomionut. Näkövammaisten liitto esittää, että kohta muotoillaan uudelleen, jotta se vastaa modernia vammaiskäsitystä.

Lainsäädäntäprosessien avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen on ensiarvoisen tärkeää. Vammaisten ihmisten ja heitä edustavien järjestöjen kuuleminen, kuunteleminen ja osallistaminen on välttämätöntä. Siihen velvoittaa YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohta. Lisäksi on huomattava periaate nothing about us without us eli ei mitään meistä ilman meitä.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

Näkövammaiset ihmiset kohtaavat arjessa vihapuhetta ja syrjintää. Tämän ehkäisy ja torjuminen ovat välttämättömiä. Näkövammaiset ihmiset eivät välttämättä tunnista syrjintää eikä heillä ole keinoja tuoda syrjintää esiin. On tärkeää, että syrjinnän eri muodoista (välillinen syrjintä ja välitön syrjintä) keskustellaan ja tietoisuutta niistä lisätään. Näkövammaiset ihmiset jättävät myös usein käyttämättä syrjinnän vastaisia oikeussuojakeinoja, koska heillä on kokemus, että ne eivät johda mihinkään. Tämä on arkipäivää muun muassa työsyryjinnässä ja siinä hyvin näkymättömäksi jäävässä rekrytointisyrjinnässä.

Tärkeää on myös saavutettavien ja esteettömien toimintatapojen käyttäminen ja tuominen näkyvästi esiin hyvinä keskinäistä vuoropuhelua parantavina esimerkkeinä. Nämä tukevat näkövammaisten ihmisten osallisuutta ja vahvistavat heidän yhteiskunnallista rooliaan.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*

- ***Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.***

On huomattava, että näkövammaisten ihmisten yhdistystoiminta ja heidän osallistumisensa yhdistystoimintaan ei monesti ole mahdollista, ellei riittäviä palkatun henkilöstön sekä avustajien resursseja turvata. Samoin näkövammaisten ihmisten osallisuus yhteiskunnassa on kiinni siitä, saavatko he tarvitsemansa vammaispalvelut ja muut tukitoimet. Tässäkin näkövammaisjärjestöillä on keskeinen rooli.

Näkövammaisten liitto yhtyy VANEn esitykseen vammaisjärjestöjä koskevasta erillisestä toimenpiteestä. Kyseinen toimenpide on esimerkiksi muodossa turvataan vammaisjärjestöjen riittävät taloudelliset resurssit.

Vammaisjärjestöjen vaikuttamistyötä tukisi nykyistä paremmin se, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA myöntäisi nykyistä enemmän yleisavustuksia. Vaikuttamistyön tekeminen kohdennetuilla avustuksilla ei ole yhtä vaikuttavaa ja toimivaa kuin yleisavustuksella. Vaikuttaminen ja oikeuksienvälitys on yksi kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen perustehtävä, ja sellaisena myös osa valtionavustuksin rahoitettavaa järjestöjen työtä. Järjestöjen autonomisen aseman turvaamista ja vahvistamista koskevissa prosesseissa yhteiskunnallinen vaikuttaminen on tärkeä näkökulma. Vaikuttamistyön seuranta ja mittaaminen on pitkäjänteisempää ja sen tulokset voivat näkyä vasta useamman vuoden kuluttua.

Jotta näkövammaiset ihmiset voivat osallistua yhdenvertaisesti kulttuurielämään, kulttuurilaitoksille on perusteltua saada yhtenevät käytännöt henkilökohtaisten avustajien osalta. Tällä hetkellä käytännöissä on eroja, sillä osaan henkilökohtainen avustaja pääsee näkövammaisen kanssa samalla hinnalla ja osaan hänestä on maksettava oma hinta.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- ***Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.***
- ***Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.***
- ***Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.***

- ***Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä.Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).***

Linjauksen 7 toimenpiteet ovat kannatettavia.

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry